

Øm Klosters
Venner

Nyhedsbrev
Nr. 17
2014

Øm Kloster Museum

Øm Klosters Venner

Bestyrelsen

Jørgen Højland (formand)
Odinsvej 2, 8680 Ry
Tlf. 86 89 33 35
jhoejland@post.tele.dk

Eva Jensen (næstformand)
Fæstibakke 9, Gl. Rye, 8680 Ry
Tlf. 86 89 82 16
knud.eva@jensen.mail.dk

Ingeborg Doktor (sekretær)
Thorsvej 37, 8680 Ry
Tlf. 86 89 25 34
ingeborg@k-doktor.dk

Torben Christensen (kasserer)
Haldursvej 30, 8680 Ry
Postgiro 919-7583
Tlf. 86 89 32 74
rybogy@hotmail.dk

Jan Bech Andersen
Ægirsvej 3, 8680 Ry
Tlf. 86 89 23 48
janbandersen@hotmail.com

Susanne Gram
Ingerslevvænget 5, 8310 Tranbjerg J
Tlf. 86 29 44 41
susanne.nissen.gram@moesmus.dk

Tove Tindall
Isagervej 23C, 2. sal lejl. 2, 8680 Ry
Tlf 21 36 06 95
tovetindall@hotmail.com

Ruth Baunsgaard (sup.)
Randersvej 55 c, 8680 Ry
Tlf. 86 89 13 45

Hans Krongaard Kristensen (sup.)
Gl. Brunshåbvej 7, 8800 Viborg
Tlf. 86 63 96 28
markhkk@hum.au.dk

Redaktion

Ingeborg Doktor
Lene Møllerup
Susanne Gram
Tove Tindall
Bent Koed Doktor (prepress)

Nyhedsbrevet udsendes af museumsforeningen *Øm Klosters Venner*, der er en sammenslutning af personer med interesse for klostrets historie og museets virke.

Indhold

Kristen Isager	3
90 års fødselsdag	8
Klosteræblet	11
Formandens beretning	14
Maria-rosen i Tulstrup Kirke	18
Barn af Øm - Sværdet	22
Musikken som bro	25
Skanderborgs kirker	29
- Hørning Kirke	29
- Messing Kirke	31
Nyt om navne	32
Voer frugthaver	34
Venneforening fyldte rundt	35
Kalender for 2014	<i>Bagsiden</i>

Besøg Øm Kloster Museum og bliv medlem af museumsforeningen Øm Klosters Venner

Vær medlem et år for 100,- kr. eller hele husstanden for 150,- kr.
Kontingent indbetales på konto.
Reg. nr. 1551 konto nr. 9197583

Øm Klosters Venner

Munkevej 8, Emborg, 8680 Ry
tlf. 86 89 81 94
www.skanderborgmuseum.dk

Forsiden: Øm Klosters nyopsatte skeletsamling.
Foto: Ib Nicolaisen

Fotos: Øm Kloster Museums Arkiv / Lene Møllerup / Bent Koed Doktor (medmindre andet er nævnt)

”Nu har jeg spilleme over 20 Patienter deromme i Klostret”

Dr. med. Kristen Isager (1864-1943)

Af Lone Rünitz

Den 14. september 2014 er det 150 år siden, Kristen Isager, Ry's legendariske læge og overlæge ved Tuberkulosehospitalet, kom til verden. Det fortjener markering. Gennem en minutøs undersøgelse og diagnosticering af de mange skeletter, der kom for en dag under udgravningerne af klostertomten i Emborg, har han i høj grad medvirket til at sætte Øm Kloster på landkortet og gjort det til et yndet udflugtsmål. Hvis det ikke havde været for ham og andre ildsjæle med museumsarkitekt C.M. Smidt i spidsen, havde der i dag i landsbyen Emborg formentlig kun stået en mindesten over det engang så storladne og magtfulde cistercienserkloster.

Efter at have opnået den medicinske doktorgrad, slog Kristen Isager sig i 1892 ned i den lille stationsby Ry som praktiserende læge. Isager var en af pionererne indenfor tuberkulosebekæmpelse. Som han selv skriver, så begyndte han ”landpraksis i en egn, der snart viste sig at være et museum for levende tuberkulose”. Tuberkulose var dengang en af de alvorligste sygdomme i Danmark og krævede hvert år flere tusinde liv, især blandt den fattigste del af befolkningen. Isager havde med sin disputats

Kristen Isager foran skeletsamlingen.

Foto: Ry Egnsarkiv.

”Om den aabne Lungetuberkuloses optræden på Landet” leveret et banebrydende bidrag til bekæmpelse af sygdommen. Da Nationalforeningen til Tuberkulosisens Bekæmpelse besluttede at opføre et sanatorium i Ry (det nuværende sclerosehospital), faldt det derfor helt naturligt i 1903 at udnævne Isager til overlæge. Og her virkede han samvittighedsfuldt og engageret indtil sin pension i 1934, samtidig med at han passede sin voksende praksis.

Kristen Isager fulgte med stor interesse med i alt, hvad der foregik på egnen og tog sig også tid til at deltage i det lokale liv. Således underviste han i en periode i anatomi på Ry Højskole. Han var også blandt initiativtagerne til opførelsen af mindestenen ved Lynghoved over landskabsmaleren Vilhelm Kyhn. Ydermere var han en ivrig snegleforsker og foretog sammen med overbibliotekar Peder Nielsen fra Silkeborg en undersøgelse af bløddyrarterne på Himmelbjergene. Undersøgelsen udmøntede sig i 1923 i en artikel i tidsskriftet ”Flora og Fauna” om ”Bløddyr fra Ry og Silkeborgene”, som hyppigt blev citeret i andre fagtidsskrifter.

Isagers altopslugende interesse var imidlertid udgravningerne i Emborg. Da det nystiftede Historisk Samfund for Aarhus Stift i 1911 erhvervede det første grundstykke på den gamle klostertomt, og sammen med Nationalmuseet og C.M. Smidt påbegyndte de arkæologiske undersøgelser, var Isager en interesseret og nysgerrig tilskuer. Og han bistod gerne med gode råd. Derfor var det også ham, Smidt sendte bud efter, da man i 1915 i en muret, romansk grav fandt et skelet med en sygelig deformitet i hofteleddet. Dr. Isager konstaterede, at ”den halte munk” havde lidt af svær gigt i hoften. Smidt spurgte da, om han ikke kunne tænke sig at undersøge de mange skeletter, som udgravningerne bragte for en dag. Isager vægrede sig. Det mente han ikke at være kompetent til, men truslen om, at man så ville blive nødt til at finde en anden læge, fik ham til at skifte mening. Det var formentlig ikke helt uden sammenhæng med, at man samtidig gjorde et interessant fund af stor betydning, såvel historisk som medicinsk. I kirkens søndre korsarm fandt man et skelet i en smuk muret grav. Skelettet havde en kraftig læsion i arm og skulder. På grundlag af Øm Klosters Krønike var Isager og Smidt i stand til at identificere den døde som Øm Klosters 12te abbed, Jens.

Om ham hedder det bl.a. i Krøniken: *Han døjede i sin embedstid megen modgang. Ti stor splid var på den tid udbrudt mellem kong Erik og hans broder hertug Abel. En følge heraf var, at vore heste på Inæ's bortførtes af tyske. Og da hr. abbed Jens forfulgte dette udenlandske pak for at bringe hestene tilbage, blev han af disse omtalte røvere taget til fange og ramt af et alvorligt hug i venstre arm. (.....) For disse og andre grundes skyld, som det*

er for vidtløftigt at opregne, gik det endelig således, at abbed Jens, denne gode mand, overvunden og dybt nedbøjet, som han var af langvarig lidelse – ti han døjede daglig overmåde – i det herrens år 1249 med nød og næppe opnåede sin afsked, den han i lang tid mangfoldige gange havde æsket.

Nu var historien pludselig blevet meget nærværende og konkret, og Isager opgav sine betænkeligheder og kastede sig med begejstring og ildhu over opgaven med at undersøge det store skeletmateriale, som udgravningerne efterhånden afdækkede. ”Nu har jeg spilleme over 20 patienter deromme i klostret”, udrød han på et tidspunkt glædesstrålende. Og over hver patient optog han samvittighedsfuldt en grundig lægejournal. Det spændende, originale journalmateriale befinder sig den dag i dag på Klostermuseet. For yderligere at dygtiggøre sig, uddannede Isager sig til patologisk anatom, og hvis han var i tvivl rådførte han sig med fagfæller i universitetsverdenen, såvel i Århus som i Lund.

Samtidig med at Isager gik på pension, påbegyndtes i 1930erne udgravningen af Øm Klosters nordre kirkegård, og her lå hundredvis af skeletter. Under dette arbejde, blev museets engagerede og dygtige kustode, Anders Andersen, Isagers nærmeste medarbejder. Han afdækkede gravene og

Udstillingen i museumsbygningen. Foto: Ry Egnarkiv.

Udstillingen i museumsbygningen. Foto: Ry Egnarkiv.

bjergede skeletterne, så Isager kunne koncentrere sig om at undersøge og beskrive alle de sygdomsmærkede fortidslevn. Hans arbejde udmøntede sig i 1936 i bogen: *Skeletfundene ved Æm Kloster*, som vakte stor interesse både i Danmark og i udlandet, idet den kastede helt nyt lys over middelaldermennesket, dets sundhedstilstand og dets sygdomme. Samtidig påviste han, at klostret måtte have drevet lægegerning og sygehus. I 1941, to år før sin død, kom så en ny og forbedret udgave på tysk, nu suppleret med de seneste fund; *Krankenfürsorge des dänischen Zisterzienserklosters Æm*.

På grundlag af sine undersøgelser af skeletterne antog Isager, at der til klostret havde været knyttet læger, og at de havde udført endog meget avanceret kirurgi. Bl.a. hans antagelse om, at man havde foretaget trepanationer, vakte stor opsigt. Nye metoder, ny viden og forskning har imidlertid aflivet denne antagelse til stor skuffelse blandt nogle af museets gæster, som stadig husker oplysningerne om trepanationerne fra tidligere besøg.

Barnebarnet, Mette Mikkelsen, fortæller om bedstefaderens store engagement og begejstring: *Da der blev fundet rigtig mange skeletter i Æm, var bedstefar så glad som en skoledreng, og jeg glemmer aldrig, da han kom*

og viste os knoglerne fra en mand med akromegali (kæmpevækst). Navnet på den interessante sygdom glemmer jeg aldrig, og da hånden blev anbragt på et sort bræt ved siden af en normal skelethånd, hjalp jeg med at holde knoglerne, mens bedstefar med stort besvær fik messingtråden ind gennem de borede huller. Mette Mikkelsen, som efter forældrenes død voksede op hos bedsteforældrene, lader dog skinne igennem, at hun og hendes søskende ikke altid var lige begejstrede over de idelige søndagsudflugter til Øm.

Det er Isagers og Anders Andersens store fortjeneste, at museet rummer den helt unikke patologiske skeletsamling, som stadig vækker stor interesse – og måske også et stille gys – både blandt det almindelige publikum og hos Isagers fagfæller. Samlingen tiltrak navnlig i de første år et stort publikum både af historisk interesserede og af læger og medicinstuderende fra ind- og udland. Således fortæller Holger Garner i sin kronik i Jyllands-Posten i anledning af Isagers 100-årsdag, at en amerikansk guidebog specifikt omtaler Øm Klosters skeletsamling og anbefaler amerikanske læger at aflægge den et besøg under deres rejse til Danmark.

Isager døde 79 år gammel den 5. juli 1943. Han var i de sidste år svækket af sygdom, men som E. Haugsted skriver i nekrologen i årbogen for Historisk Samfund, hvor Isager i øvrigt var æresmedlem, så var han til det sidste brændende optaget af arbejdet i Øm Kloster.

I 2013 har Isagers fornemme skeletsamling fået ny og mere tidssvarende opsætning. Opsætningen formidler på forbilledlig vis samlingen, men stadig med stor respekt for den gamle doktors oprindelige forlæg.

Kilder:

- Dansk Biografisk Leksikon, Gyldendal.
- H.N. Garner: Øm Kloster Museum, 1998.
- Helga Bech Hald: De tre kongeriger p.39 ff, Østjysk Hjemstavn, 64. årgang, 1999. Artiklen er baseret på breve fra og samtaler med Isagers datter Esther Borchersen og hans datterdatter Mette Mikkelsen. Titlen "De tre kongeriger" henviser til det vigtigste i hans liv: Tuberkulosehospitalet, Øm Kloster, hjemmet og ægteskabet med Maren Jensen fra Jægergården i Gl. Rye.
- E. Haugsted: Dr. med. Kristen Isager (1864-1943), Historisk Samfunds Æresmedlem, nekrolog, p. 158 f, årbøger udgivet af Historisk Samfund for Århus Stift XXXVI, 1943.
- H.G. Nielsen: Lægen der kastede nyt Lys over Middelalderen, Jyllandspostens kronik den 13. september 1964.
- Lokalthistorisk arkiv, Ry.
- Øm Klosters Krønike.

Øm Kloster Museum i 90 år

Af Lene Møllerup

Øm Kloster Museum har søndag den 6. juli 2014 eksisteret som museum i 90 år.

Det var Historisk Samfund for Aarhus Stift, der var drivkraften bag udgravningerne af klosterruinen og oprettelse af ruinpark og museum. Det hele begyndte i 1911 under foreningens sommerudflugt til Emborg. Her erfarede medlemmerne, at et par mindre jordlodder i Emborg var til salg, og dette blev startskuddet til foreningens indsamling af midler til opkøb af ejendomme i Emborg og et samarbejde med Nationalmuseet omkring udgravninger af klosterruinen.

På foreningens generalforsamling i 1922 blev det besluttet at rejse det lille hus til fremvisning af fundene fra udgravningerne. Ideen om et museum var født. Museumsbygningen påbegyndtes under arkitekt C. M. Smidts ledelse, og i løbet af efteråret kom huset under tag. De bedste munkestensbrokker fra

Øm Kloster 1974.

Sarkofagerne i udstillingen - Øm Klosters arkiv.

nedbrydningen af klostret blev anvendt til bygningen, der i øvrigt var tegnet af arkitekt C. M. Smidt, der også siden 1913 ledede udgravningerne.

Søndag d. 6. juli 1924 blev museet officielt åbnet. Huset var på dette tidspunkt kun halvt så stort som den nuværende museumsbygning. Selve udvidelsen af museumsbygningen kom til i 1938. I det første museum var udstillet formsten og bygningsrester, fine glaserede sten, metalsager og brugsgenstande samt to sarkofager med skeletter af formodede abbed Jens og biskop Peder Elafsen.

Museet har budt på mange udstillinger og oplevelser gennem årene. Her skal blot nævnes nogle få af dem: Klosterhavens oprettelse i 1926. Kr. Isagers samling af sygdomsmærkede knogler udstilles i 1939. Kalk til Øm Kloster, udstilling i 1977. Udgravningerne af fratergård, korsgangene og østfløj i 1975-78. Nye gravoverdækninger til ruinparkens grave i 1983. Pave Johannes Pouls besøg i 1988 og daværende museumsleder H. Garners overrækkelse af kopi af Øm Klosters Krønike. Klosterplanter, udstilling i 1994. Hospitalets udgravning 1994-96. Bryghavens etablering i 1998. Brødrenes Bogskab udstilling i 2002. Middelalderens Mennesker, udstilling i 2003. Biskop Peder Elafsens grav, udstilling og rekonstruktion i 2012. Gamle knogler, ny viden – nyopsætning af Øm Klosters skeletsamling i 2013. Hvad fremtiden bringer,

må vi bare vente og se.

Jubilæet vil i 2014 blive markeret løbende med flere arrangementer. Nogle af dem kan ses i kalenderen på bladets bagside.

Klosterhuset efter udvidelsen. Foto: Ry Egnarkiv.

Øm Kloster Museum søger efter souvenirs

I forbindelse med museets 90 års jubilæum vil Øm Kloster Museum gerne lave en lille udstilling om souvenirs fra Øm Kloster gennem tiden.

Har du en souvenir købt på museet, hører vi gerne fra dig. Souvenirs vil blive udstillet i en montre i sæson 2014. Herefter tilbageleveres de til ejeren.

Kontakt Lene Mollerup på Øm Kloster på telefon 86 89 81 94 eller på mail: lmo@skanderborgmuseum.dk

Hvordan klosteræblet kom til Øm

Af Bodil Schrøder

For mange år siden læste jeg tilfældigt Øm Klosters Inventarium, og bemærkede, at der også var opført tolv tønder most. Jeg spekulerede over, hvad det mon kunne være for æbler, de gode munke brugte til mostpresning, næppe sure skovæbler. Men æbler fra indførte sorter, kommet hertil fra Frankrigs land som podekviste, da? For mit indre øre hørte jeg min fars stemme og så hans forklarende pegefinger: ”Det er et munkeæble!” Kommentaren gjaldt et lille træ i min fars have.

Ring Kloster Kammerjunker var en almindelig æblesort i det østjyske i begyndelsen af 1900-tallet, men gik som alt andet af brug efterhånden, som der kom noget nyt og smartere til. Min far havde altid ønsket sig dette træ, da æblerne er særdeles velsmagende, og der var et sådant træ i hans barndoms have i Horsens. Det lykkedes ham ved en vens hjælp at finde et træ i en meget gammel have i Horsens omkring 1965, og han lavede derefter vores træ.

Efter at jeg havde overvejet lidt frem og tilbage, ringede jeg til daværende

Æblerne er relativt små, asymmetrisk kegleformede med helt hvidt kød med et rosa anstrøg. De har en lidt ”gammeldags, støvet” smag.

Foto: B. Schrøder.

museumsinspektør på Øm Kloster, Holger N. Garner, og spurgte ham, om han kendte noget til denne æblesort. Der blev et øjeblik meget stille i telefonen, hvorefter Garner spurgte mig, hvad jeg vel kendte til det træ? Joh, der står et i min fars have!! Det viste sig, at Garner i en længere årrække havde ledt forgæves efter dette træ, og vi enedes hurtigt om, at der burde hentes podekviste hos min far, som jeg siden bragte til en planteskole i Assens, der var kendt for at arbejde med de gamle æblesorter. Der kom siden et par små træer til Øm Kloster, og et stå nu i vores have i Odense.

Det samme efterår, som jeg aftalte ovenstående med Garner, bragte vi nogle æbler til ham fra min fars træ. Han kørte derefter over til Ring Kloster, der på daværende tidspunkt havde nogle ældgamle træer i haven, og ingen vidste, hvad det var for et, der var Kammerjunkereren. Ved hjælp af disse æbler blev et meget gammelt træ identificeret som Kammerjunkereren. Hvad min far jo ikke vidste, var at Ring Kloster var et nonnekloster af benediktinerordenen, men det gør nu ikke historien ringere, synes jeg. Jamen, var det nu en Kammerjunker, man fandt i Horsens dengang? Kunne en og anden indvende. Derom hersker næppe tvivl, da den, der fandt træet var ingen ringere end Ebert Larsen, en meget dygtig og kendt gartner i Horsens på daværende tidspunkt.

Når æblerne er perfekte, er de tindrende karmoisinrøde på solsiden med fine striber og prikker, skyggesiden er gullighvid. Foto: B. Schrøder.

Navnet Kammerjunker er opstået således: På Ring Kloster var der engang en ejer ved navn Kammerjunker Arensdorf, som holdt så meget af dette æble, at han ville have det for sig selv. Hans ansatte måtte spise alle andre æbler i haven, kun dette var ”forbuden frugt”. Derfor kom det til at hedde Kammerjunkerens æble, derfra er vejen jo kort.

Jeg finder det meget glædeligt, at man på Øm Kloster nu sælger småtræer af denne måske middelalderlige æblesort. Min far, som for længst ligger under mulde, ville have glædet sig inderligt.

Kilder:

- Abbed Søren, Øm Klosters Inventarium, 1554
- C. Mathiesen, Dansk Frugt, bind I, 1913

Læs også artiklen fra 1953 på side 34.

Fra butikken

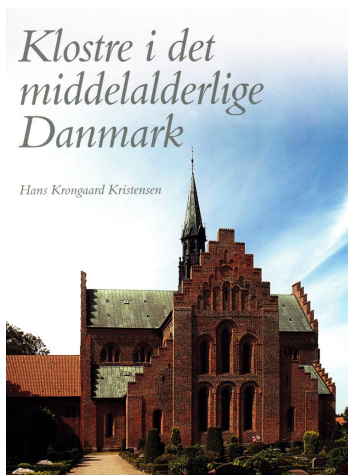
Klostre i det middelalderlige Danmark af Hans Krongaard Kristensen.

Jysk Arkæologisk Selskab, 2013

Denne bog kan ubetinget anbefales som et storværk der vil blive stående lang tid fremover. Den er essensen af den enorme viden som et langt livs studier af de danske klostre har bibragt Hans Krongaard.

For alle der holder af dansk middelalder er denne bog et must.

Den kan heldigvis købes i Øm Klosters boghandel for blot 400 kr. Et fund for penge.

Følg museet på Facebook

Øm Kloster Museum har fået sin egen side på Facebook. Siden hedder Øm Klostermuseum.

Formandens beretning ved generalforsamlingen 2014

Af Jørgen Højland

Endnu et år er gået, og set fra Øm Kloster Museums side blev det ikke så ringe endda.

Ja, det blev slet ikke ringe, hverken når man ser på årets lange række af spændende arrangementer eller på besøgstallet, der med ca. 8500 gæster udviste en pæn stigning i forhold til året før.

Ved afviklingen af de allerfleste arrangementer bistår medlemmer af Øm Klosters Venner, uanset om arrangementer er tilrettelagt af Museets medarbejdere eller af Klosters venner, og jeg vil i den følgende opstilling af klosterarrangementer ikke skelne mellem forskellige slags af begivenheder.

Vi lagde ud i februar med Ejvind Hertz, der fortalte om udgravningerne i Alken Enge. I maj holdt vi sammen med Otto Andersen og Kirsten Kjærulff ”Munkenes Morgen” og hørte verden vågne, i juni holdt den nyanstattede Gl. Rye-præst Iben Johanne Thomsen friluftsgudstjeneste i Kirkeruinen og vi rundede af før ferien med

Vi lagde ud i februar med Ejvind Hertz, der fortalte om udgravningerne i Alken Enge. I maj holdt vi sammen med Otto Andersen og Kirsten Kjærulff ”Munkenes Morgen” og hørte verden vågne, i juni holdt den nyanstattede Gl. Rye-præst Iben Johanne Thomsen friluftsgudstjeneste i Kirkeruinen og vi rundede af før ferien med

Lars Lilholt med sin drejeliere til generalforsamlingen, hvor han fortalte om sine historiske sange og spillede flere af dem.

Udover loppemarkedet på Mad og Øl blev der i 2013 afholdt loppemarked d. 5. juni - grundlovsdag. Her ses Jan Andersen, som også vil stå for loppemarkedet i 2014, og det tegner til at blive en ny tradition grundlovsdag - en indbringende ide som medlemmerne opfordres til at støtte.

sommertur til klostre og kirker i Mariager og Randers.

Sensommeren blev indvarslet med det store, traditionsrige marked "Mad og Øl på Øm", hvor i snesevis af aktører var i gang, og vi markerede efterårsferien med "Museum i Lommelugtens Skær".

Allehelgensaften fejrede en trofast skare (det er meget ofte meget koldt den sidste aften i oktober!) kirkeruinens 755-års fødselsdag, og adventstiden blev markeret med julemarkedet "Jul i Emborg".

Der har været pænt besøg til museets tilbud, som også indeholder et større antal rundvisninger og ikke mindst pædagogiske tilbud, rettet mod børn, som kommer ifølge med familie eller skoleklasser og grupper.

Det er meget positivt at se denne udvikling, som er en vigtig baggrund for interesse, oplevelse og engagement hos børnene - der jo gerne skulle blive fremtidens museumsgæster.

Året 2013 blev året, hvor vores direktør, Helle Reinholdt, søgte og fik sin afsked som mangeårig direktør for Skanderborg Museum.

Den store opmærksomhed omkring hendes afskedsreception var et tydeligt tegn på den centrale plads, hun havde udfyldt, og på den faglige og menneskelige respekt, der i mange mange år havde stået om hende og om hendes person.

Årets udflugt gik bl.a. til Hald Kirke, som har en meget flot altertavle, der oprindeligt stammer fra Helligåndsklosteret i Randers. Der er tale om en skabstavl fra ca. 1500 og Hans Krøngaard fik lov til at lukke og åbne den, så vi kunne se de tre måder den kan præsentere sig på. Herover fås en ide om dens mangfoldighed og herunder er den næsten helt lukket.

Og når en leder går, så kommer en ny.

Lene Høst-Madsen er vestjyde af fødsel, arkæolog af uddannelse og meget engageret i sin nye arbejdsplads, direktørstolen på Skanderborg Museum. Hun har i en årrække arbejdet i København, hvor hun har ledet Danmarks største udgravning, metroen. Der er ingen tvivl om hendes kvalifikationer, og at vi kan se frem til et spændende samarbejde - ikke mindst, fordi hun er meget optaget af samspillet mellem den professionelle mu-

seumsverden og den store mængde af frivillige, der som vi selv er knyttet til et museum.

Som mange andre museer har Skanderborg Museum, og hermed altså også Øm Klostermuseum, været igennem en kvalitetsundersøgelse, gennemført af Kulturstyrelsen under Kulturministeriet. Undersøgelsen gennemføres af en lille gruppe flyvende eksperter, som slår sig ned på museet og over nogle dage gennemfører en detaljeret kvalitetsundersøgelse.

Skanderborg Museum klarede sig godt og blev certificeret i den næsthøjeste kvalitetsgruppe.

Men med kvalitetsundersøgelsen følger også en række krav til videreudvikling, og der er her især et punkt, som har interesse for os.

Hidtil har museet været styret af en ret bredt sammensat bestyrelse, som ud over nogle funktionsvalgte (f.eks. medarbejderrepræsentant, byrådsudpeget repræsentant m.v.) har indeholdt repræsentanter for de venneforeninger, museumsforeninger og støtteforeninger, som er ”fusioneret ind” i det store museum.

Man er nu interesseret i at gøre bestyrelserne mere effektive, f.eks. ved at begrænse antallet af bestyrelsesmedlemmer, og dette kan muligvis påvirke bestyrelsesvalget og dermed forholdet mellem venneforenings bestyrelse og museumsbestyrelse,

Men nu får vi se.

Som I har bemærket, er vi gået over til at betale foreningskontingent via netbank.

I har sikkert også bemærket, at bestyrelsen i dag fremsætter forslag om vedtægtsændringer, så generalforsamlinger fremover kan indkaldes via e-mail. Vi vil kort sagt fremover udvide den elektroniske kontaktform.

Baggrunden er den af os alle kendte, nemlig at samfundet med meget raske skridt og på stort set alle områder går ind i den moderne tid. Hvis vi fremover skal have god indbyrdes kontakt, er det derfor af afgørende betydning, at vi har jeres mail-adresser. Foreningens sekretær ligefrem tripper af iver efter at få flere adresser!

Og så til sidst en varm tak for godt samarbejde i det forløbne år! Tak til Lene og til museumspersonalet for et meget positivt samarbejde! Tak til bestyrelsen for omhu for foreningen, og især tak til alle vore mange medlemmer for den interesse og det arbejde, som I har udvist!

Vi sender gode ønsker med Foreningen fremover. Det skal såmænd nok vise sig, at det bliver ikke så ringe endda!

Maria-rose i Tulstrup Kirke

Af Morten Stender

Nyligt var jeg til gudstjeneste i Tulstrup Kirke med en af mine venner, og som sædvanlig nød jeg at være i kirkens smukke, gamle rum og at synge og lytte til en inspireret prædiken og deltage i nadveren. Da jeg rejste mig fra knæfaldet, fik jeg en ekstra oplevelse, idet jeg knælede lige over for sydvinduet i koret. Her kunne jeg se en såkaldt Maria-rose øverst, flankeret af to indvielseskors, indfældet i hver sin cirkel, som var omgivet af prikker hele vejen rundt.

Kort tid efter så jeg samme type Maria-rose i Øm Klosters lille museumsbygning, hvor der er udstillet en munkesten, som har tjent til prøvetryk for en Maria-rose, inden stenen blev brændt og indgik i bygningen af klosteret. Som der står på informationstavlen, var rosen Marias blomst i Middelalderen, og med farverne hvid, rød og gul symboliserer rosen Marias renhed, kærlighed/sorg og stråleglans. Rosen har været et centralt symbol i Cisterciensernes klostre, der alle var indviet til Jomfru Maria. For stifteren af ordenen, Bernhard

Maria-rose i Tulstrup Kirke sammen med indvielses kors. Foto: M. Stender.

af Clairvaux, var Maria's tro et forbillede til efterfølgelse, fordi hun i ydmyghed og lydighed tog imod Guds sendebud. Hun var rosen over alle roser.

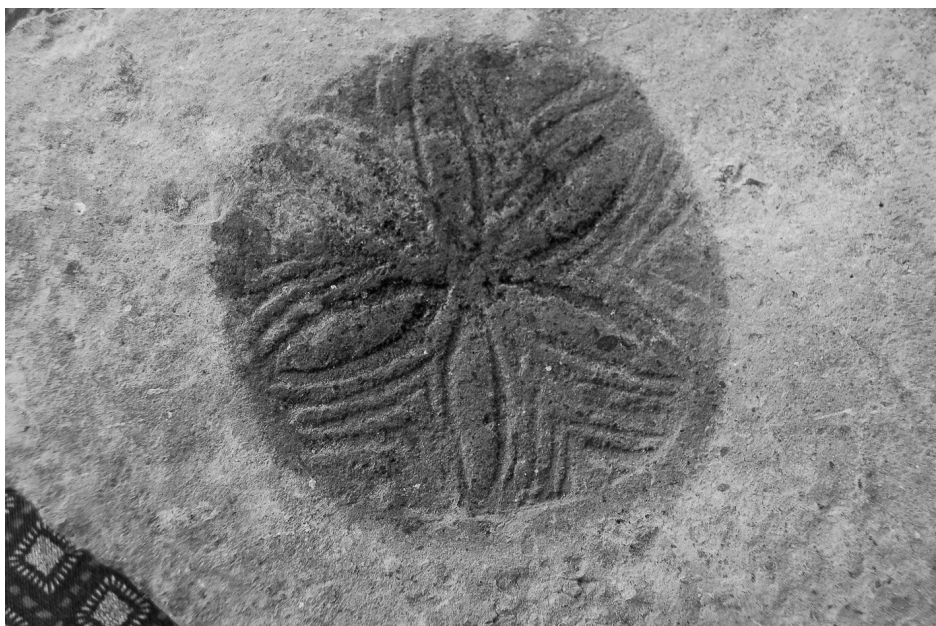
I montren i Øm er der ligeledes udstillet en lille rhombeformet glaseret flise med en 8-bladet roset, som har været en del af et mosaikgulv i klosteret eller kirken. Tilsvarende kender man fra Sorø Kirke, som blev bygget, efter at biskop Absalon grundlagde cistercienserklosteret der i 1162.

Her har man bl.a. også fundet meget smukke seksbladede rosetter i rhombeformede, glaserede teglfliser i rester af et mosaikgulv fra slutningen af 1100-tallet. Gulvfladen er 190x90 cm og befinder sig foran kortrappen syd for Esbern Snares søn, Niels Mules gravsted. Esbern Snare, som var broder til biskop Absalon, var blevet begravet midt for alteret i 1204. Altså i samme periode, hvor munkene på Øm var i fuld gang med at etablere sig med kloster og kirke. En brand i Sorø Kirke i 1247 har ødelagt en stor del af det oprindelige håndskårne mosaikgulv i brændte teglfliser, men heldigvis er noget bevaret og viser, at Sorø har været noget af et innovationscenter for kunsten at brænde og glasere teglsten med indstemplede religiøse motiver.

I 1982 opholdt jeg mig i et år i den sydvestlige del af Frankrig i landskabet Perigord, som måske mest er kendt for sin foie gras (gåseleverpostej) og valnødder samt smukke byer og landsbyer langs Dordogne-floden. Min familie

Teglsten med Maria-rose i Øm Kloster Museums udstilling. Foto: M. Stender.

Maria-rose fra Poseidon helligdom fra Mani-halvøen på Peloponnes, Grækenland. Foto: M. Stender.

og jeg boede i landsbyen Bournel ca. 30 km syd for Bergerac. I nærheden af vores landsby lå der en ødekirke ved navn L'eglise Saint Martin nær landsbyen Ferrensac. Den Martin, som kirken var indviet til, var givetvis Martin af Tours (315-399), som meget mod sin vilje blev valgt til biskop af Tours, og han blev måske netop derfor en særdeles god biskop, som man mindes den dag i dag på Mortens Aften. I min familie er det dog mest blevet til en fest for mig på grund af navneligheden. Ved L'Eglise Saint Martin fandt jeg en dag sammen med mine sønner nogle teglsten med smukke aftryk af seksbladede Mariaroser.

Tæt ved ødekirken gik der en gammel pilgrimsrute på et højdedrag, som havde forbindelse videre sydover mod Pyrenæerne og derfra mod Santiago de Compostella i Spanien, som nu igen er blevet pilgrimsål for moderne pilgrimme

Tulstrup Kirke ligger på den gamle kongevej mellem Skanderborg og Viborg, som via Oksevejen havde forbindelse med den gamle Oudalsvej ned over marken til Alling og videre over Gudenåen til Sct. Søren's Kirke i Gl. Rye, hvorfra der er forbindelse til hærvejen sydover mod Frankrig og Santiago de Compostella. Jeg ved ikke, om Maria-roser er særlig udbredt langs den-

Min egen mosaik i græsplænen lavet af røde Østersøkvartsporfyrer og hvide afrundede strandsten. Foto: M. Stender

ne rute, da jeg har fundet dem overalt i Sydeuropa, men udelukket er det vel ikke? Sidste år fandt jeg tre smukke seksbladede rosetter i Øster Lindet Kirke nær hærvejen syd for Jels.

I Sydeuropa er jeg stødt på utallige Maria-roser fra Grækenland i øst til Tenerifa og La Gomera i vest. På Mani-halvøen på Peloponnes, der skyder sig langt mod syd i det Ægæiske Hav, fandt jeg, ved en gammel helligdom for Poseidon, resterne af en meget smuk seksbladet roset på klippegrund omgivet af en krans af stiliserede bølger. Symbolet er altså ældre end kristendommen og har også været knyttet til kærlighedsgudinderne Venus og Afrodite.

Nu er roser, som vi kender dem, hverken seksbladede eller ottebladede, så måske har Kristus-monogrammet givet inspiration til Marias rose.

Jeg har ladet mig inspirere af besøgene i Tulstrup og Øm, og i min have har jeg virkeliggjort symbolet med en stor mosaik i græsplænen lavet af røde Østersøkvartsporfyrer og hvide afrundede strandsten (kvarsit). Den går jeg nu dagligt og luger, for at den kan fremtræde ren og smuk. Gamle symboler kan få nyt liv.

Barn af Øm - Sværdet

Af Ruth Baunsgaard

Dagen tegnede til at blive en ganske almindelig dag, men så kom posten. Der kom altid mange breve til Øm Kloster og han kom altid helt ind i køkkenet og afleverede dem.

Og den dag havde han en ret stor pakke med og afsenderen var Nationalmuseets konserveringsafdeling. Morfar, Anders Andersen klosterets mangeårige kustode, som var aktiv deltager i udgravningerne og i realiteten dets første inspektør, så ret interesseret ud og kvitterede for pakken, mens han mumlede noget om at ”det nok alligevel var sværdet”.

Han troede efterhånden aldrig at han skulle se det igen. I rigtig mange år havde det ligget på Nationalmuseet til konservering. Nu kom lommekniven frem, snoren skåret over og mens Mormor småskændte at ”sådan en knude kunne løses op og snoren bruges igen”, kom, ud af en masse brunt papir og bølgepap, et middelaldersværd til syne. Det var fastgjort på en træplade. Det var helt intakt og nyrenoveret. Posten var blevet stående, det var nemlig kaffedag. Det var dengang en aftale

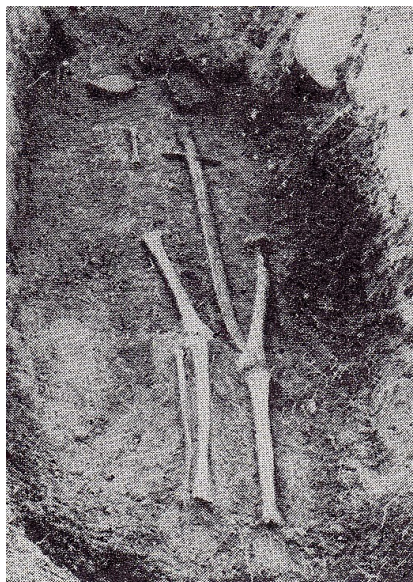

Montren med sværdet (bagerst), som det kan ses i dag med kraniet af den dræbte (nederst th).

Grav med formuldet skelet med et sværd hvilende ovenpå. Graven lå i kirkens højkor.

beboerne imellem at give posten formiddagskaffe og middagsmad på skift. Han havde en lang dag på cykel for sig og selvfølgelig skulle han have formiddagskaffe og varm mad til middag. Der blev holdt mange gilder i Emborg og det var med i aftalen at dagen efter en fest spiste posten der. Han levede faktisk godt den post.

Medens de drak kaffe fortalte Morfar om da han fandt sværdet. Det blev fundet i 1941 liggende i en træskede i en kiste-grav i den nordligste del af koret i kirkeruinen. Skelettet var formuldet, men sværdet bevaret intakt. Med den placering i kirken kan det måske have været en af klosterets velyndere, en mand af høj rang og stand, der har fået sit sværd med i graven. Et sværd var på den tid en bondegård værd.

Kaffen var drukket og posten gået, så nu skulle sværdet anbringes ovre i museet. Det står ret tydeligt i min erindring: en smuk sommerdag med blidt solskin, fuglesang, gøgekuk og et mylder af bier og sommerfugle i lavendelhækken. Jeg vandrede med Morfar i hånden over til museet, det hele var så velkendt og selvfølgelig og alligevel var der et eller andet i luften. Morfar var så stille og lidt bleg under solbrændtheden. Hvis man har gravet et middelalder sværd ud glemmer man det nok aldrig og lige nu var nok en forlængelse af det øjeblik. Der er grænser for hvor mange middelaldersværd der er fundet intakte.

Nogle forskellige ting, udgravet på klostertomten, så som benkam, rosenkransperler og terninger, blev skubbet sammen for at skabe plads og jeg holdt sværdet imens, Morfar arrangerede tingene. Jeg fik et sug i maven, var jeg lidt bange for sværdet? Til sidst løftede Morfar mig op så jeg kunne se ned i montren. Det tilfredsstillende mig at sværdet lå i nærheden af rosenkransperlerne, dem holdt jeg så meget af.

I dag er sværdet anbragt på højkant i den næstsidste montre. I den samme montre befinder sig det kranie der har tre dødelige sværdhug. Det ser meget illustrativt ud. Det får mig altid til at tænke på en anden historie.

Morfar havde rundvisning, dem havde han utroligt mange af. Dengang kom der mange flere selskaber end i dag og en rundvisning kostede naturligvis ikke noget. Da selskabet kom ind i museet og blev konfronteret med de forskellige kranier så de også det med de dræbende sværdhug. Da udbrød en dame ”Jamen døde manden?”

”Ja det gjorde han, det der overlever ingen.”

”Det vil sige at det var et mord?”

”Ja, det kan ikke være anderledes må man sige.”

Damen spærrede øjnene op ”Hvem var morderen?”

”Det ved man ingenting om, det var andre tider dengang, og formentlig er manden bragt til klosteret fordi han var såret.”

Det hjalp ikke damen ”Det var et mord og ingen vidste hvem morderen var?”

”Nej.”

”Jamen det er dog for grusomt, det er for galt.”

Dette gentog sig ret mange gange, men de kom ikke ud af stedet, til sidst så hun mistænksomt på Morfar, trådte et par skridt nærmere, slog ud med armene og sagde: ”Så sig mig dog min gode mand HVEM slog ham ihjel?”

Morfar vidste efterhånden ikke rigtig hvordan han skulle slippe ud af denne her situation, så han tog humoren til hjælp: ”Jamen kæreste frue, De kan da nok forstå at mig der skal gå her iblandt dem hver dag jeg skal da nok lade være med at angive nogen”. Han bukkede let og forsvandt ud i klosterhaven.

Jeg håber selskabet tog sig af damen, hun havde formentlig fået sig et chok. Det ser også barskt ud med tre sværdhug på samme kranie.

Den dræbte under udgravning. Graven lå vestligst i klostrets kirke.

Musikken som bro mellem himmel og jord

Af Kirsten Kjærulff

Den gregorianske sang har en forunderlig virkning på den, der giver sig tid til at fordybe sig i den: Man betages af dens blide ro og svævende skønhed, og sanserne åbnes for en højere dimension. Derfor har den også ført rigtig mange mennesker ind i troens verden.

Hildegard af Bingen har i 1100-tallet, da den gregorianske sang blomstrede, nedskrevet en lang række sange, som er rodfæstede i denne kirkelige tradition, men som måske i endnu højere grad end den klassiske gregorianske koral giver følelsen af at svæve i et guddommeligt inspireret univers: Melodierne er mere ekstatiske, mere præget af himmelstræbende gotiske buer og lange vildsomme toneranker, små fraser, som gentages som rislende bølger, til man bliver næsten svimmel.

Den kan i næsten endnu højere grad end den gregorianske sang løfte sindet op til de himmelske sfærer. Men er det da ikke bare indbildning? Kan sindet ikke også svæve til himmels ved at lytte til fed rock?

Et udsnit af englekoret tegnet af Hildegard af Bingen (fra "Det levende lys" af Kjærulff og Frederiksen).

Nej, følelsen af himmelsk harmoni er faktisk mere reel, end man umiddelbart skulle tro.

Hildegard står – lige som den gregorianske sang - i en tradition, som bygger på den græske musikfilosofi hos Pythagoras, Platon, Aristoteles, Aristoxenes og Plotin. Fundamentet i denne musikopfattelse er pythagoræernes opdagelse af musikkens svingningsforhold, f.eks. at en tone bliver præcis en oktav højere, hvis man halverer længden på den svingende streng. Pythagoræerne, som levede i 6. årh. f.Kr., var primært matematikere og astronomer. Deres opdagelse af musikkens matematiske forhold fik dem til at antage, at tonerne var det hørlige udtryk for hele universets struktur. De mente at finde overensstemmelse mellem f.eks. planeternes bevægelser og de enkelte toner, mellem himmellegemernes indbyrdes placering og intervallerne mellem lyrens strenge. Herudfra sluttede de, at planeternes bevægelser i rummet måtte frembringe toner, "sfærernes musik". Når skeptikere indvendte, at man ikke kunne høre noget, forsvarede de teorien med, at en lyd, som er konstant, til sidst ikke mere kan høres, fordi ørerne vænner sig til den.

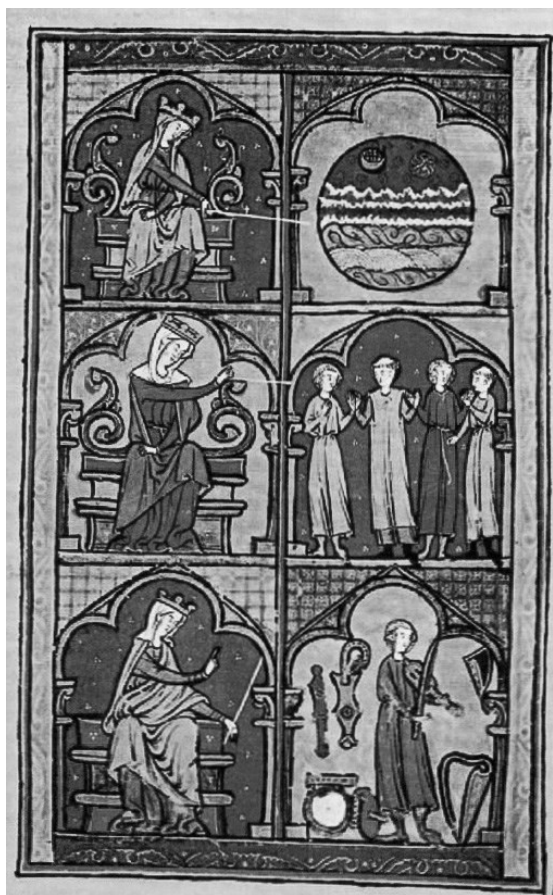
Denne opfattelse fik fundamental betydning i hele antikken. Musikken blev en erkendelsesvej til den højeste sandhed, dvs. til kosmisk enhed eller guddommelig indsigt.

Også mennesket var del af en kosmisk helhed. Da musikken er udtryk for guddommelige eller kosmiske kræfter, er den også i stand til at forme menneskesjælen i overensstemmelse med de guddommelige talforhold. Da jeg gik i mellemskolen, lavede vi i fysiktimen et forsøg, hvor man strør en håndfuld jernfilspåner ud over en messingplade, så de ligger i en tilfældig bunke = kaos. Men så tager man en violinbue og stryger på kanten af pladen. I det øjeblik, der fremkommer en ren tone, vil spånerne placere sig i et smukt geometrisk mønster, som aftegner lydets svingninger i metallet: Kaos bliver til orden. Det var antagelig sådan, man i antikken forestillede sig, at menneskesjælen kunne formes gennem musik, lige som legemet kunne formes ved hjælp af gymnastik, så den igen nærmede sig idealet, den guddommelige kosmiske orden, dvs. det skønne, det sande og det gode.

Vi ved, at Hildegard i klostret på Disibodenberg blev opdraget i den gregorianske kirkesangstradition og i et vist omfang havde kendskab til antikens musikteori. Det er derfor i overensstemmelse med en tusindårig gammel tradition, at hun opfatter kirkesangen som en dimension af det guddommelige, som en bro mellem himmel og jord.

Men hendes sange er alligevel anderledes end den samtidige gregorianske tradition, som i højere grad er båret af kirkefaderen Augustins idealer om klostertlig askese. Tværtimod er hendes skrifter til overflod fyldt med jubel over

musikkens og musikinstrumenternes mangfoldighed. Alt er en gave fra Gud og skabt til lovsang. Forklaringen på denne forskel er sandsynligvis at finde i hendes særlige form for mystik, hendes profetiske gave. Hun op søgte netop ikke gudserfarin gen, endsige spekulerede sig til den. Hun gav sig hen til den, når den faldt over hende, som et lydigt og passivt instrument for Guds vilje. Hun "komponerede" ikke sine sange, men modtog dem i sine visioner og skrev dem bagefter ned efter hukommelsen. Det er derfor interessant, at hendes musik efter sigende har væsentlige lighedstræk med den karismatiske bevægelses "sang i Ånden" med dens frit strømmende melismatiske toneranker. Det er det samme fænomen allerede Augustin beskriver, når han

taler om "jubilus" som den måde, man synger på, når man i den grad inspireres af Helligånden, at ordene ikke mere kan rumme det, man har på hjerte, men melodien må flyde frit.

At hun virkelig skrev frit inspireret af Helligånden fremgår bl.a. af følgende citat:

"Også sange med melodier til Guds ære skrev og sang jeg uden belæring fra noget menneske, og selv om jeg aldrig havde lært noder eller sang."

Hun mener sandsynligvis, at hun nedskrev den musik, hun kunne huske fra visionerne, men uden at tage hensyn til den vældige spekulative teori, hendes samtids musik var underlagt.

Toneomfanget i de enkelte kompositioner går langt ud over, hvad der er almindelig praksis. Ophobningen af flere store spring over hinanden er uhørt

dristig, og hendes brug af tonearter er ganske utraditionel. Helhedsindtrykket er en subjektiv, dynamisk melodiføring, som med sine store følelsesudsving kunne betegnes som gotisk, og som derved adskiller sig fra den gregorianske sangs asketiske romanske ro.

En del af forklaringen på denne stilforskel kan måske også findes i den lokale kirkesangsdialekt omkring Rhinens øvre løb, som den er dokumenteret fra i hvert fald det 13. århundrede. Det er den såkaldte Mainzer-koral-dialekt eller germanske koraltradition, som endnu i dag er bevaret levende i den lille by Kiedrich, som ligger i nærheden af Bingen. Her genfindes netop mange af de "gotiske" stiltræk, som er karakteristiske for Hildegards musik: Den lidenskabelige, højtsvungne melodiske linie og de blomstrende melismatiske toneranker. I Hildegards musik kan spores både påvirkninger fra denne tradition og fra hendes samtids verdslige folkelige sang. Begge dele vidner om hendes frigjorthed fra den autoriserede kirkelige musikteori.

De fleste af hendes sange er lovsange til Jomfru Maria og andre helgener. De er allesammen noteret enstemmigt – uden faste rytmer og uden instrumenter. Om hun har brugt instrumenter til akkompagnement af sangen er højst tvivlsomt, men i hendes visioner spiller de en stor rolle: Citar og psalter, horn og basuner, fløjter og orgler, pauker og zymbler fylder visionerne med musik. Instrumenterne bruges i stadig nye symbolske betydninger, mest overvældende i slutningen af hendes teologiske hovedværk, Scivias i "Nådens højsang" ved tidernes ende. Denne sidste vision består udelukkende af jublende lovsange. Den himmelske stemme siger:

"Som med én sjæl og ét hjerte priser disse sange himlens herlighed. Deres melodier løfter dét op imod det høje, som ordet taler. Sådan fornemmer du, o menneske, når tonerne omfavner ordene, den sang, som forkynder hemmeligheds dybe ord."

Musikken åbner for ordenes åndelige dimension, så mennesket fornemmer det guddommelige mysterium.

Fra Redaktionen

Flere medlemmer har, til dette nummer af Nyhedsbrevet, skrevet kortere og længere artikler. Det er vi rigtig glade for.

Redaktionen opfordrer alle medlemmer til at indsende et bidrag, hvis I synes I har noget til glæde og gavn for foreningen.

For at illustrere dette tager hun udgangspunkt i Davids salme 150 og ud-lægger instrumenterne symbolsk:

”Lov ham med den dybe underkastelses harpeklang og i den honningfly-dende lovsangs citarspil. Lov ham med dødshengivelsens pauke og i jubelens kædedans. Lov ham med menneskenes frelses strengespil og med Guds barm-hjertigheds fløjte”.

Musikken er på én gang jordisk og himmelsk, og kan hensætte mennesket i den tilstand, det befandt sig i før syndefaldet. Musik er den højeste form for lovsang. Her smelter menneskenes sang sammen med de himmelske sfæres musik, i kristen terminologi: Med englesangen, Lovsangen til Guds ære.

Skanderborgs Kirker

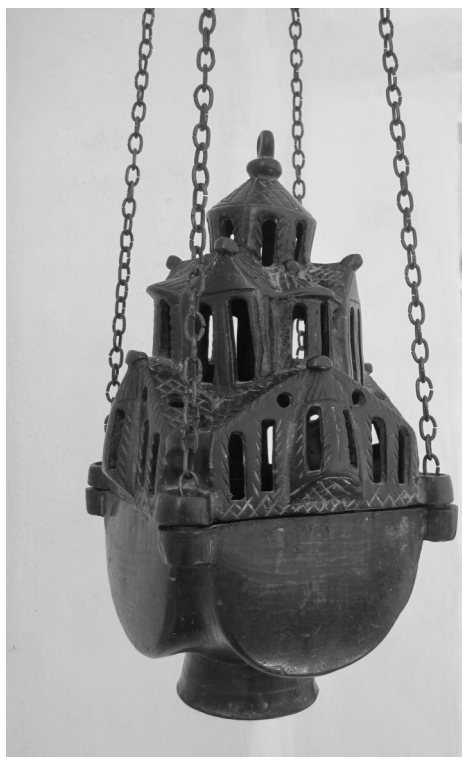
Værd at se i Hørning Kirke

Af Lene Mollerup

Hørning kirke er ved opførelsen i slutningen af 1100-tallet bygget af uens-artede byggematerialer. I koret ses primært kalksten samt mindre dele af fråd-sten og jernal, mens der i skibet hovedsagligt er granit. Særligt det fine kor er

Hørning Kirke.

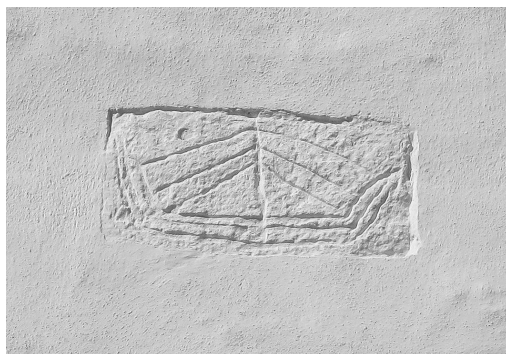
1200-tals røgelseskar fra Westfalen.

værd at se med sine rundbuede dekorationer, der på østgavlen også har slanke piller og dekorative søjleovergange (kapitæler). Kalkstenene menes at være fragtet til Hørning fra et kalkstensbrud ved Fornæs på Djursland. Udvendig på korets østgavl ses en billedkvadre med motiv af et indridset skib.

Både i korets nord og østvindue er bevaret den oprindelige trækarm fra det romanske vindue, der i dag er gemt inde i muren. Netop den oprindelige vindueskarm var begrundelsen for, at korets østvindue ikke blev genåbnet, som ønsket var, ved kirkens restaurering i 2007. I stedet er der indvendig i østvinduet skabt en smuk lyseffekt bestående af små

glasstifter i guld og grønt, der symboliserer livets træ. Dekorationen er udført af kunstneren Maja Lisa Engelhardt, der har brugt overskydende glasstifter fra Carl Henning Pedersens udsmykning af Ribe Domkirke.

Hørning Kirke har et røgelseskar fra 1200-tallet, udformet som en stor korsformet bygning. Røgelseskarret blev anvendt under messen i katolsk tid, og det menes at være importeret fra Westfalen i Tyskland. Det har overlevet en omskiftelig tilværelse, først som røgelseskar i middelalderen, senere i historisk tid fungerede det som fatning for en elektrisk lampe. I dag hænger det smukke middelalderlige røgelseskar i koret.

Billedkvadre med skibsmotiv.

Værd at se i Mesing Kirke

Af Lene Mollerup

Smukt placeret ligger den lille landsbykirke i Mesing på et bakkehæld, der skråner sydover i et kuperet østjysk landskab. Særegent for kirken og noget af det første man lægger mærke til ved ankomsten til Mesing kirke er tårnet, der ligesom 'står på egne ben'. Tårntypen kaldes et styttetårn og er et udpræget østjysk fænomen fra den sidste del af middelalderen. I Skanderborg Kommune har kirkerne i Skanderup, Stilling og Blegind samme tårntype.

Inden man træder ind i kirken, så vær opmærksom på syddørens overligger – tympanonet. Hugget i granit ses to dyr omkring et træ. Dyrene har begge løftet pote og slikker træets krone. Dyrene er løver, og træet er livets træ, hvis krone breder sig ud til siderne, som korsets arme. Livstræet underbygger forestillingen om paradiset med livets træ i midten af haven.

Livstræet i tympanonet er en meddelelse til de kirkesøgende om det, der venter, og en kobling mellem den jordiske og den himmelske kirke.

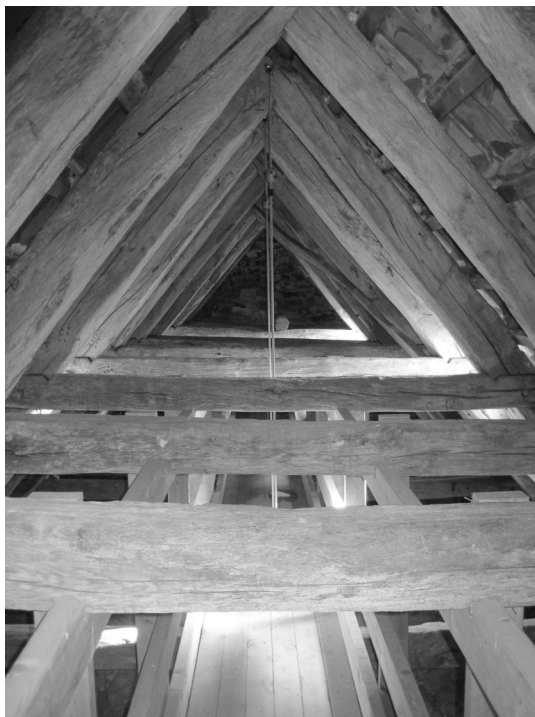

I senmiddelalderen fik kirken indbygget hvælv, og korbuen blev udvidet. Samtidig med overhvælvningen fik kirken ny tagstol af egetræ (se næste side). Denne kan dateres til tiden efter 1440 og bærer den dag i dag skibets tag. De smigede (af-rundede) sten fra den gamle korbue, ses nu indmuret i våbenhusets østfacade.

Mesing Kirke med det karakteristiske styttetårn.

Mesing Kirkes tagstol af egetræ fra 1440'erne.

Den blev lavet i forbindelse med at korbuen blev udvidet og kirken fik indbygget hvælv. Det er stadig den oprindelige tagstol som i dag bærer kirken tag.

Nyt om navne

I 2013 valgte Skanderborg Museums mangeårige leder **Helle Reinholdt** at gå på pension. Helle Reinholdt har på forbilledlig vis stået for museumssammenlægningen i Skanderborg Kommune, hvor alle museer og arkiver, 11 i alt, siden 2007 er samlet under navnet Skanderborg Museum.

Skanderborg Museums nye leder hedder **Lene Høst Madsen**. Hun har siden 1. oktober 2013 siddet i chefstolen for det samlede Skanderborg Museum.

Lene er født og opvokset i Starup ved Esbjerg og har de sidste 13 år arbejdet på Københavns Bymuseum. I sit tidligere job har hun bl.a. stået for

Skanderborg Museums nye leder - Lene Høst Madsen.

de store arkæologiske udgravninger i forbindelse med den nye Metrocity-ring. Velkommen til Lene.

Jytte Bradley museets kustode og gartner gennem de sidste 12 år har valgt at gå på pension. Jytte har været et kendt ansigt i billetsalget, og har stået for klosterhavens vedligeholdelse gennem alle årene. Der ønskes held og lykke med den nye tilværelse som pensionist. Ansættelse af en afløser er i fuld gang men ikke afsluttet ved redaktionens afslutning.

Studentermehjælper **Mathias Broch** har færdiggjort sit studie på Aarhus Universitet i sensommeren 2013. Mathias er nu uddannet cand. mag i forhistorisk arkæologi.

Studentermehjælper **Morten Valdorff Rasmussen** afleverer sit speciale på Aarhus Universitet i maj 2014. Han vil herefter blive cand. mag. i middelalderarkæologi.

Både Mathias og Morten har været tilknyttet Øm Kloster Museum siden 2010.

Sally Schlosser Schmidt studentermehjælp i 2013 nåede i februar 2014 både at aflevere speciale ved Aarhus universitet, blive cand. mag. i historie og mor til en lille pige.

I 2013 blev der ansat to nye studentermehjælpere på Øm Kloster:

- **Sabrina Christensen** og
- **Mikkel Winther Hyttel**.

Nu pensioneret museumsleder Helle Reinholdt sammen med biskop Kjeld Holm ved indvielsen af biskop Peder Elafsens rekonstruerede grav på Øm Kloster Museum d. 6. maj 2012.

Artikel sakset fra *ØstjydsK Hjemstavn* 1953. Måske kan nogle af de mange frugttræer være aflæggere fra Øm Kloster.

Voer Klostermøllens fem Frugthaver.

Kiøbenhavnske Tidender (Berlingske Tidende) bragte d. 4. April 1783 nedenstaaende Bekendtgørelse. Voer Ladegaard Sogn, der siden 1822 har hørt til Tyrsting Herred, hørte dengang til Voer Herred. De i ØstjydsK Hjemstavn i Fjor omtalte Munke-Kirsebær i Tønning stammer muligvis fra Klostermøllens store Haver.

Efter Vedkommendes Foranstaltning bliver ved een eneste Auction udi Sr. Hans Friisses Gaard i Schanderborg, Løverdagen den 26de April 1783, om Formiddagen Kl. 10 slet, bortsolgt Ør Closter-Mølle, beliggende i Woer Ladegaards Sogn, Woer Herred, under Schanderborg Amt, 3 Mile fra Horsens, 2 Mile fra Schanderborg og 5 Mile fra Aarhus, som staar for Møllenskyld 12 Tdr. 6 Skpr., Hartkorn, Ager og Eng 2 Tdr. 1 Skpr. samt Skov 2 Alb.; Bygningen bestaaer af 28 Fag Stuehuus og 8 Fag Aftægts-Huus, 13 Fag Stald og Fæehuus, 17 Fag Lade og Vogn Remisse, samt et Huus uden for Gaarden, som for nærværende Tid er uden Beboer, hvilke Bygninger med Maale-Værket, der bestaar af 2 Qværne, er i Brand-Cassen assureret for 900 Rdr. Til Møllen kan aarlig saaes 12 a 14 Tdr. Rug, 3 a 4 Tdr. Byg, 6 a 7 Tdr. Havre, 4 a 5 Tdr. Boghvede, avles 50 til 60 Læs Høe, græsses og foeres 6 Bæster, 20 til 24 Fæehøvder og 40 til 50 Faar. Ved Møllen er 5 Hauger, hvori findes, foruden store Frugt-Træer, hvoraf kan have 60 til 80 Tønder Frugt om Aaret, unge Træer til at sælge, omtrent 3600 Æble-Træer, 800 Pære-Træer, 700 Kirsebær-Træer, 700 Blomme-, Apricose- og Pferschen-Træer, 200 Morbær, 1550 Hollandske Linder og 100 Castanie-Træer, foruden Zeller og Lamberske Nødder, Provindse-Roser, hvide og gule Stikkelsbær, røde, hvide og ansigtfarvede Ribs til Hækker. Til Møllen er anseelig Fiskerie, som fra Alders Tid dertil haver ligget, foruden det som tilhører den i den bekjendte Mossøe. Skoven bestaar af Bøg og endeel Riis-Eege; tæt ved Møllen kan endnu opgraves endeel Muursteen i Grunden af det der forhen staaende gamle Closter.

63

Tillykke til Holger Nielsen Garner

Foreningens æresmedlem og tidligere museumsleder gennem 40 år fyldte tirsdag d. 8. april 80 år. I anledningen af dagen ønskes tillykke fra Øm Klosters Venner og Øm Kloster Museum.

Her ses han ved indvielsen af rekonstruktionen af biskop Peder Elafsens grav d. 6. maj 2012.

Vennerne fyldte rundt

Af Ingeborg Doktor

Øm Klosters Venner fejrede sit 20 års jubilæum d. 28. oktober 2013 som en levende forening med mange aktiviteter og mere end 200 medlemmer.

Foreningen blev stiftet, da Øm Kloster Museum var en selvejende institution i den gamle Ry kommune, og efter at ejeren af og drivkraften bag museet: Historisk Samfund for Aarhus Stift ønskede at trække sig helt ud i 1993. En kreds af venner af museet, heriblandt Ruth Baunsgaard, barnebarn af museets tidligere kustode Anders Andersen, oprettede venneforeningen, for at støtte op om museet og styrke det brede folkelige engagement.

Med Strukturreformen i 2007 blev den nye storkommunes museer lagt sammen i det fælles Skanderborg Museum. Venneforeningen fortsatte som før med en repræsentant i museets bestyrelse. I de senere år har fhv. rektor Jørgen Højland på bedste vis været formand og er foreningens repræsentant i museets bestyrelse.

Foreningen lever til fulde op til sit formål: at bevare og udbrede kendskabet til Øm Kloster Museum. Dette gøres gennem det årlige nyhedsbrev samt mange aktiviteter som f.eks. Munkenes Morgen og friluftsgudstjeneste i for-

sommeren, den årlige sommerudflugt, som har bragt ny viden til medlemmerne om klostre og kirker. Mad og Øl på Øm i sensommeren, efterårsferiens aktiviteter, Allehelgensaften samt julemarked. Sidstnævnte er et af de seneste initiativer som er kommet for at blive. Ved alle disse arrangementer deltager mange frivillige hjælpere i planlægningen og udførelsen af arrangementerne.

Foreningens overskud går til forskønnelse af og oplysning om museet. De seneste år er det blevet til smukke parkbænke og en publikation om Klosterkirken.

Der ønskes et stort tillykke med fødselsdagen.

Det sker på Øm Kloster i 2014

Maj

Torsdag d. 1. maj, kl. 10. Øm Kloster Museum åbner for sin 90. sæson (se side 8).

Søndag d. 18. maj, kl. 04:30. Munkenes morgen og naturen vågner.

Søndag d. 25. maj. Pilgrimsvandring fra Gl. Rye kirke til Voer Kloster (Klostermølle). Mødested Gl. Rye kirke (hold øje med dagspressen/hjemmesiden).

Juni

Torsdag d. 5. juni, kl. 10-16. Grundlovsdag på Øm Kloster med loppemarked og ølsmagning.

Tirsdag d. 17. juni, kl. 20. Friluftsgudstjeneste i Øm Klosterkirkes ruin ved sognepræst Kjeld Slot Nielsen, Skovby Kirke.

Juli

Søndag d. 6. juli, kl. 10-16. Øm Kloster Museum 90 års fødselsdag.

I munkenes fodspor - rundvisning i klosterruinen.

- søndag d. 6. juli, kl. 14,
  - søndag d. 13. juli, kl. 14,
  - søndag d. 20. juli, kl. 14,
  - søndag d. 27. juli, kl. 14,
- samt
- søndag d. 3. august, kl. 14.

August

I munkenes fodspor - rundvisning i klosterruinen.

- søndag d. 3. august, kl. 14.

Weekenden d. 16. og 17. august, kl. 10. ”Mad og Øl på Øm” – klosterfestival med ølsmagning & midaldersmarked ved ruinerne af Øm Kloster.

September

Torsdag d. 4. september, kl. 19. Skanderborg Kommunes kirker. Guidet tur til Gl. Rye kirke. Mødested: Kirkebakken 1, 8680 Ry.

Oktober

Torsdag d. 16. oktober, kl. 19-21:30. Museum i lommelygtens skær.

Uge 42 d. 13. - 19. oktober. Efterårsferie på Øm Kloster.

Søndag d. 21. oktober, kl. 16. Museet lukker for sæsonen.

Fredag d. 31. oktober, kl. 18.

Alle Helgensaften og årsdagen for klosterkirkens indvielse.

December

Søndag d. 7. december, kl. 11-16. Jul i Emborg.

Følg med på

www.skanderborgmuseum.dk